

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ

- ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ : ਕੈਰਲਾ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਾਰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋੜਿਆ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦੀ ਰੁਚੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕਿਊਆਰ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਦੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਸੰਪਾਦਕੀ-ਟਿਪਣੀਆਂ : ਸੂਰਖ ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਛਪੀ ਇਕ ਰੀਪੋਰਟ ਬਾਰੇ—ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪੈਗਾਮ ਪੰਥੀ ਕਾਂਡਲੀ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 - ਲਾਲ ਬੰਡੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਧੂ ਅਧਾਰ ਹੈ।
 - ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਬਦਨਾਮ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਸੋਚਿਆ ਸਮਝਿਆ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹ ਹੈ।
 - ਸੋਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਬਾਰੇ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਸਨਮਾਨ ਲੈਣ ਜਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਕੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏਗਾ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਰੀਪੋਰਟ।
- ਪੁਸਤਕ ਰੀਵਿਊ—ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ ਰੁਪਿੰਦਰ
- ਸਾਨਵਰਾਂ ਸਿਸਕੋ ਵਿਚ ਹੋਏ ਮੁਜਾਹਰੇ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ।
- ਕਵਿਤਾਵਾਂ : ਮੋਹਣ ਮਤਿਆਲਵੀ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਦੇਵ
- ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ/ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਅਕਲੀਆ
- ਪਾਠਕ ਲੇਖਕ ਫੋਰਮ—ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦੇ ਲੇਖ ਬਾਰੇ/ਬਲਬੀਰ ਪ੍ਰਵਾਨਾ
- ਪੈਗਾਮ ਦੀ ਖੱਤਕਾਰੀ ਬਾਰੇ/ਕਰਮਜੀਤ ○ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ/ਤੋਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
- ਸੂਰਖ ਰੇਖਾ ਦੀ ਪੱਤਕਾਰੀ ਬਾਰੇ/ਮਾਲਵਿੰਦਰ ਮਾਲੀ
- ਸੂਰਖ ਰੇਖਾ ਦੀ ਪੱਤਕਾਰੀ ਬਾਰੇ—ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁਕੇਰੀਆਂ
- ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਰਚ ਬਾਰੇ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼

ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ

○ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਕੈਰਲਾ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਹੈ। ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਭਾਰੂਖ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ 1984 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦੇਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਇੰਦਰਾਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਨੇ ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਨੂੰ ਭਾਵੁਕਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਜਿੱਤ ਦੀ ਅਭਿਮਾਨਤਾ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ। ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮੁਸਲਿਮ ਨੂੰ ਫੌਜੀ, ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਜੱਬਰ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਅਪਣਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਦੇ ਸੁਮੁਝੌਤੇ ਦੀ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਕ ਅਭਿਮਾਨੀ ਵਡੇ ਭਰਾ ਵਾਕੂਨ ਸੁਮੁਝੌਤੇ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਮੱਦ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਜ਼ਾਬਰ ਅਤੇ ਚਾਲਾਕ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਧਿਰ

ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਧੌਂਸ ਰੱਖੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਫਾਬੀਵਾਦ ਵਲ ਵੱਸਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਠੱਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਾਉਣ ਦਾ ਅਮਲ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਕ ਸੁਭ ਗ਼ੁੱਲ੍ਹ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸੈਮੀਨਾਰ: - ਖਾਸਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਠਿਆਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕਾ ਦੁੱਕਾ 'ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ' ਉਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਭਾਵੇਂ 'ਹਿਸਟਰੀ' ਦਾ ਹੋਵੇ, 'ਸਭਿਆਚਾਰ' ਦਾ ਹੋਵੇ, ਆਰਥਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਉਤੇ ਸਿਖ-ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਦਬਾ ਪ੍ਰਤੱਖ-ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਖੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਮਾਜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੁਕੰਮਲ ਫਲਸਫਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਫਲਸਫਾ 15ਵੀਂ-16ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਰਜਵਾੜਾ ਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਜ਼ਹੀਰੂ ਯੁੱਗ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਵਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਮੰਤਵਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਿਲਾਂਦੇ 'ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ' ਵੀ ਇਸੇ ਸੁਰ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਦੇਣ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਿੱਤੂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਆਰਥਕ ਆਧਾਰ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਟ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਕਤਾ ਕਿਸਾਨੀ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨੌਂ ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਿੱਖ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਿਸਾਨੀ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੜ੍ਹਬ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਹੱਥਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਕੇ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਲਾਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਣਖ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੰਡਕੇ ਛਕਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਾਤਪਾਤ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਨੀਵੀਂ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਕੌਲੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਨਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਹਦਾ ਜੱਟਵਾਦ ਜਾਗ ਜਾਏ ਤੇ ਉਹ ਕੌਲੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ 'ਚੂੜੇ' ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਤਕੀਏ ਤੇ ਇਹ ਗੁਣ ਅੰਗੂਣ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਹਰਿਆਨੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਉਨੀ ਹੀ ਸੀਮਤ ਜਿਹੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ। ਵੱਧ ਦੇਣ ਆਰਥਕ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹਿੰਦੂ ਵਪਾਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਠਾਨਕੋਟ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ੱਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਕੇ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਆਰਥਕਤਾ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਆਰਥਕਤਾ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਦਲੀਲ ਉਤੇ ਹੈ। ਸੋ ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ, ਉਹ ਸ਼ਹੁਤਾ ਸਾਇੰਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਆਧਿਆਤਮਵਾਦ ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਵਨ ਵਾਦੀ ਸੋਚ 'ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਹੀਆ ਰੋਕਣ ਦੇ ਅਮਲ ਤੋਂ' ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿਛਾਕੜ ਸੋਚ ਦਾ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਪੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਵਾਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦੀ ਰੂਪ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਪੱਤੜੇ ਤੋਂ ਲੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ: ਸਿੰਘ

ਖ਼ਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੌਰ-ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛਪਵਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਛਪਾਈ ਹਰਮੂਖ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 23-ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਗੇਟ ਮਾਰਕੀਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਿਰਨਾਵਾਂ: ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਨਿਵਾਸ ਡਾ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143002 : ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 15 ਰੁ: ਵਿਦੇਸ਼ ਰੁਵਾਈ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ 120 ਰੁ:

ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿਪਣੀਆਂ

੦ ਸੂਰਖ ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਛਪੀ ਇਕ ਰੀਪੋਰਟ ਬਾਰੇ—
 ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪੈਗਾਮ ਪੰਥੀ ਕਾਤਲੀ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਜਾਓ: ਕੁਝ ਸਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹਿੱਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨ-ਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਏਨਾਂ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਪੈਗਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੂਰਖ ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਪੈਗਾਮ ਦਰਮਿਆਨ ਕਿਸੇ ਵਾਦਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੀ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗੁਪਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗੁਪਤ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਅਪਣੀ ਸਿਕਉਰਟੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਜਿਸ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਮੈਂ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਕਉਰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪੜ੍ਹਕਾਰੀ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਨੀਂਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੁਰਲੀ ਛੱਡਣ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸਟੇਟਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੜ੍ਹਕਾਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਲੀਲ ਦੀ ਧਿਰ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ (ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖ ਖਾਤਕੂ) ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਧਿਰ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਗਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ। ਅਸੀਂ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਸਾਬੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਜਿਸਦਾ ਮੰਤਵ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਡਾ ਯਕੀਨ ਜੇਕਰ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਗਲਤ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੋਵੇਗਾ।

੦

੦ ਲਾਲ ਝੰਡੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਆਧਾਰ ਹੈ : ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਲੱਟ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (21.3.87) ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਫ਼ਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 87 ਲੋਕ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਲ ਝੰਡੇ ਦਾ ਸੁਨਿਹਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਪੜ੍ਹਾਅ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਗਲੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਤਕ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੀ ਡਾਇਰੀ ਮੈਂ 24 ਤੁੰਬ ਲਿਖਾਂਗਾ। ਇਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤਕ 127 ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰੈਲੀਆਂ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਅਤੇ ਨੁੱਕਰ ਨਾਟਕ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਫ਼ਲੇ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਜ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਸ ਰੈਲੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖੀ ਰੀਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕੋਟ ਕਪੂਰਾ ਦੀ ਰੈਲੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ 18 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜਥਰ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਫਰੰਟ ਅਤੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਵਲੋਂ ਜਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਅਥੋਰਹ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਗਰਾਉਂ ਤਕ ਫਰੰਟ ਦੀਆਂ 11 ਇਕਾਈਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟ ਯੂਨੀਅਨ, ਗੱਲਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਕੋਟ ਕਪੂਰੇ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸੂਰੇ ਸਮਾਗਮ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਿਆ ਹੈ। 22, 23, 24 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਜਥਰ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਫਰੰਟ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਲ ਝੰਡੇ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। 25-28 ਮਾਰਚ ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋਟੂ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

੦

੦ ਆਖਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਬੋਲ ਪਏ : ਅੱਜ ਕੱਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਚੈਂਪੀਅਨ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਏ ਕਿ

ਇਹ ਕੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਸਿਧਾ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਤਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੁਣ ਅਪਣੀ ਝਾੜੂ ਬਰਦਾਰ ਸ਼ਵੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਮਿਯਾਦ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਇਹ ਪੈਂਤੜੇ-ਬਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰਾਜੀਵ ਨੂੰ ਸਹੀ ਨਾ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਐਸੇ ਮੌਕੇ ਆਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਸਾਜ਼ਸ਼ੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੱਪ ਵੱਟਕੇ ਅਪਣੇ ਬੋਝੇ ਦਿਨ ਕੱਟ ਲੈਣ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਇਕ ਨਿਕੰਮੀ ਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਕੰਮਾ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ' ਦੀ ਪੱਦਵੀ ਜੋ ਮਿਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਣ। ਅੱਜ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੇਕਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਅਪਣੀ ਰਾਏ ਬਦਲ ਲਈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਸਚਾਈ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਚਾਲਾਕ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੰਡ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੈ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਇਸ ਵਾਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਾਕ ਆਉਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਾਉਣ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਬੇਰੁਜ਼-ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੋ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਵਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਦੇ 70 ਕ੍ਰੋੜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਇਸ ਮੱਸਲੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜੀ ਹੋਈ।

○

○ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਬਾਰੇ

ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਕਲਾਕਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 26 ਫਰਵਰੀ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦਾ

ਵੈਸਲਾ ਮੈਂ ਹਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ।

ਇਹਨਾਂ ਸਨਮਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਉਹ ਧਾਰਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਸਟੇਟ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆ ਲਈ, ਸੇਹਤ ਲਈ, ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਆਦਿਕ ਲਈ ਰਕਮ ਅਲਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਰਕਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਭਾਗ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਪੈਂਤੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਕਮ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਹਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਰਿਆਤ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਹੱਕ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਫੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚੋਸ਼ੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਲਾਲਚ ਦੇ ਬਦਲੇ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵਡੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਤੇ ਇੰਟਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਵਾਰਡ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਕਮਾਂ ਅਗੇ ਆਪਣੀ ਸਾਇੰਸ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਜਿੱਤਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਨਾਟਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਵਾਰਡ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੀ ਤੇ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਕਲਾ ਦੀ ਜਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਤ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਹਾਂਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਟੇਟ ਕੋਈ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਂਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸਟੇਟ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸੀਦੇ ਗਾਉਣ ਕਰਕੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਅਗੇ ਸੱਚੇ ਹੋਣ ਲਈ ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਕਲਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੀ ਕਲਾ ਦੀ ਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ

ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਖ਼ੁਦ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਖਰੀਦੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਆਏ। ਕੀ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਹਲਕਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਚਾਹੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 11,000/-ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਦਾ ਅਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹੀਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਹੈ?

ਕਿਸੇ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਨਿੱਜ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਪਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚਿੰਨੀਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਇਥੇ ਕੁਝ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਖੁਲੀ ਕਿਤਾਬ ਵਾਕ੍ਰਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਲੈ ਰਹੀ ਤਨਖਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਿਆਕਤ ਕਰਕੇ ਹੱਕ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ, ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਵਾਜ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਾਜਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਭਾਰ ਬਣੇ ਬਹੁਤਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਘਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਖਰਚ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਰਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖਲੋਣਗੀਆਂ। ਸੁਖਦੇਵ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਚਿੰਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਥੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦਾ ਅਦਾਰਾ ਹੈ। ਪੁਲਸ ਮੰਚ ਤੇ

ਜਨਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਮਾਜਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵ ਫੰਡ ਬਚਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੈਨਡਾ ਫੋਰੀ ਵੇਲੇ ਵੀ ਵਡੀ ਰਕਮ ਬਚਾਈ ਸੀ। ਬੈਲੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਬੋੜੀ ਬੋੜੀ ਰਕਮ ਬਚਾਈਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕੇ। ਲੋੜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਕਾਫਲਾ ਜਿਹੜਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਫੰਡ ਦੀ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਕ ਫੋਰ ਵੀਲਰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਭੁਲਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫੰਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਰ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਅਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਕੋਈ 10,000 ਦੀ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਫੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਹਤ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਚਿੰਨੀਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਜ਼ਬੋਬੰਦੀ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੈਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਇਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂ ਹੱਕ? ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਲਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਫੋਰ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਯਕੀਨ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ। ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਆਉਣ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਹੁਣ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਮੁੰਹੋਂ ਬੋਲਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ

ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ, ਫਿਰਕੂ ਜਾਨੂੰਨੀ ਟੋਲੇ ਆਏ ਦਿਨ ਸਟੈਨਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਝਪਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੁਰਖਿਆ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹਰ ਵਾਰ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਮੌਤ ਦਾ ਇਹ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ

ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਦੇ ਜੱਜ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਸ੍ਰੀ ਗੋਂਦ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ੇ ਹੋਏ

ਦੇ ਅਹਾਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਮੌਗੇ ਦੇ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ/ਸਬ ਜੱਜ ਸ੍ਰੀ ਐਚ. ਆਰ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਖੱਚਾ ਖੱਚ ਭਰੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਅੰਦਰ, ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ ਲਏ ਆਪਣੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸੁਭਾ ਸ਼ਾਮ ਕਚਹਿਰੀ ਪੈਦਲ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁੰਘਾਰ ਟੋਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੈਭੀਤ ਕਰ ਲਾਦੂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਦਰੇ ਮਨ-ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਕ ਸੁਆਲੀਆ ਚਿੰਨ੍ਹ ਖੜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਖਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਹਤੋਂ ਕਰਨ ?

ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਸਾਧਾਰਣ ਤੋਂ ਸਾਧਾਰਣ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਸਿਰ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੌਗੇ ਦੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ 'ਚ ਕਤਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਨਾਗਰਿਕਾਂ 'ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸਾਰ ਲਵੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਨੱਥੂ ਬੈਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਇਕ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਧਮਕੀ ਪੱਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਘਰ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪਾਸੇ ਰਹੀ, ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਬਕਾਇਦਾ ਫ਼ੋਰਸ ਤਾਇਨਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸੰਮਵਾਰ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਉਥੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪੁਲਸੀਏ, ਬਾਨੇਦਾਰ, ਹੌਲਦਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਚਾਰਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਤਾਂ ਨੈਬਕੋਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਲਗਭਗ ਪੌਣੇ 11 ਵਜੇ ਜਦ ਕਾਤਲੀ ਗਰੋਹ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾਗੀਆਂ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਵਾਈ ਵਾਇਰ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਈ ਭਗਦੜ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਦੇ ਇਹ ਜੁਆਨ ਕੰਧਾਂ ਕੋਲਿਆਂ ਉਹਲੇ ਲੁੱਕਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਨ। ਇਕ ਪੁਲਸੀਏ ਨੇ ਮੱਢੇ ਪਾਈ ਰਾਈਫਲ ਨੂੰ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਲਟਾ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਸੱਦਾ ਸਮਝਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ। ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋਣ ਬਾਦ ਇਹਦੀ ਸਾਰ ਲਈ। ਇਕ

ਬਾਨੇਦਾਰ ਗਲ 'ਚ ਪਸਤੌਲ ਲਟਕਾਈ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਦੀਕ ਖੜਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਚਾਓ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਪੈਦਲ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਛੱਡੋ, ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ 'ਚੋਂ ਚੁੱਕਣ, ਗੱਡੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਣ ਤੱਕ ਵੀ ਇਹ ਪੁਲਸੀਏ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਲਹੂ 'ਚ ਗੜ੍ਹਚ ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਚੁੱਤ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੜਕ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ CRPF ਦੀ ਜੀਪ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।

ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੌਗੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੱਜ ਤੇ ਕੁਝ ਵਕੀਲ ਮਿਰਤਕ ਦੇਹ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰੇਡੀਓ, ਵਾਇਰਲੈਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਦਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਮੇਤ ਸਭ ਥਾਈਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਾਕਮਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚ ਅਫਸਰਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦੇ, ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲੇ ਦੇ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਜੱਜ ਸਾਥੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿੱਜੀ ਦੋਸਤ ਅਫਸਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਉਸਦੇ ਰੋਂਦੇ ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਰੋਂਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਆ ਰਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਤੇ ਸੁਭਾ ਲਈ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕੁਆਰਟਰ ਮੂਹਰੇ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਪਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਰਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਦੇਖ, ਹਰ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਇਹ ਸੁਆਲ ਉਠਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਜੱਜ ਦਾ ਮੌਤ ਬਾਦ ਇਹ ਹਸ਼ਰ ਹੈ ਤਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੌਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਸ ਹੈ? ਐਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨਾਂ ਸਾਹਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ADC ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘਰ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਐਨ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਵਿਚ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਪੋਲ ਹੋਰ

ਨਿਖਰਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ
 ਚੱਕ੍ਰਮਤੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮੁਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਜੱਜ/ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਖੁਨੀ ਟੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਕਾਰ ਦੀ
 ਦੀ ਨਾਕਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਰ ਵੱਧ ਉਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਡੰਟ ਜਾਣ
 ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਅਪੀਲਾਂ, ਬੇਨਤੀਆਂ
 ਰੀਜ਼ੀਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ
 ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬੰਦੀ ਦੇ ਤਾਕਤ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ
 ਜ਼ੋਰੀਏ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਦਾ ਰਾਹ
 ਅਥਿਥਾਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੁਡੀ-
 ਸ਼ਲ ਅਫ਼ਸਰੀ (ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ, ਜੱਜ) ਵਲੋਂ ਇਸ
 ਘਟਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਦਿਨਾਂ
 ਦੀ ਸਮੁੱਚੇ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ
 ਕਰਨਾ ਤੇ 22 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਦੀ
 ਗਰੰਟੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਤੋਂ ਅੰਤਿਮਿਥ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ
 ਕੰਮ ਕਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਐਲਾਨ, ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਅਫ਼ਸਰਾਂ
 ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹੋਏ ਤੇ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ
 ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਇਕੱਠੇ
 ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਜੱਜ/ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮਸ਼ਾਨ
 ਘਾਟ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਰੰਤ ਕੀਤੀ ਮੀਟਿੰਗ, ਕੀਤਲੀ
 ਟੋਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਮੇ-
 ਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਲ ਰਹੇ ਹੋਏ, ਸ਼ਰਕਾਰ ਦੀ
 ਨਾਕਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਸ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁੱਧੀਆਂ
 ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਤਰ ਪੈਣੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ
 ਇਰਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਕਾਰ ਮੂਰਤ ਸੀ।

ਜੱਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ
 ਬਾਹਰਲੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਬਰ-
 ਦਸ਼ਤ ਰੋਹ ਤੇ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ
 ਹੁਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ
 ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ।

ਮੌਗੇ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਮੌਗੇ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ

ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੇਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਕੀਲ
 ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ
 ਹੋਏ।

ਬੁਧਵਾਰ ਮਿਤੀ 11-3-87 ਨੂੰ ਮੌਗੇ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ,
 ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਮੁਨਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਝੰਡੇ
 ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮੋਨ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮੌਗੇ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ
 ਵਲੋਂ ਮੌਗਾ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸਨੂੰ
 ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ। ਮੌਗੇ ਦੇ ਸਾਰੇ
 ਬਾਜ਼ਾਰ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਕ ਅਦਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਬੰਦ ਰਹੇ। ਮੌਗਾ ਬੰਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੌਗੇ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ,
 ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਝੰਡੇ ਲੋਕੇ, ਮਾਟੋਆ,
 ਬੈਨਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤਾ।
 ਇਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਵਿਚ SDM ਮੌਗਾ ਤੇ ਜੱਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ
 ਹੋਏ। 'ਜਦੋਂ' ਇਹ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਸ਼ਾਇਰ ਵਿਚੋਂ
 ਗੁਜਰਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਪ ਸ਼ਹਿਰੇ ਇਸ
 ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਗਏ। ਇਹ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਚੇਰੀਆਂ
 'ਚ ਵਾਪਸ ਆਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ
 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮੌਗੇ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ
 ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਅਦਾਲਤ
 ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਰੱਖਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਮੁਹਰੇ ਲਟਕੇ ਰਹੇ
 ਕਾਲੇ ਝੰਡੇ ਅਤੇ ਕਚੇਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਚ ਲੱਗੇ ਗੱਤੇ ਦੇ
 ਮਾਟੋ... ਅੱਤਵਾਦੀ ਖਤਮ ਕਰੋ, ਸਾਡੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ
 ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ, ਸ੍ਰੀ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਕਾਂਤਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰੋ,
 ਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਰੋਧ
 ਜਨੂੰਨੀ ਦਰਸ਼ਤਗਰਦ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ
 ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਹੀ ਛਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਦਾ ਰਹੇ, ਆਪਣੀ ਮੌਤ
 ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਖੁਦ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ੦੦

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਰਗ। ਅਮੀਰ, ਮੱਧ ਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮੁਕੱਤਸਰ

ਉਂਜ ਤੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੱਦ
 ਤੀਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਰਥਿਕ, ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ
 ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ
 ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਕਿਉਂਕਿ
 ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਹੋਰ
 ਅਧਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਸਮਾਂ
 ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭਿਅਚਾਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਤਾ
 ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ

ਸਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨੂੰ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੇ
 ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ
 ਕਾਂਡੀ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ
 ਜੋ ਉੱਤਮ ਦਰਜਾ ਖੰਭੇ ਦੀ ਹੈ ਦੇ ਹਿੱਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ
 ਉਹ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ-ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪਾਏ, ਤੰਝਕੇ,
 ਲੀਰੇ ਲੀਰ ਕੈਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮਜ਼ੋਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ
 ਸ਼ਰਦਾਰੀ ਕਾਲਿਮ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ
 ਜੋ ਉਸੇ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਤੋਂ

ਹੋਏ, ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ, ਤੇ ਖਿਲਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨੂੜ-ਨੂੜ ਕੇ ਜਬਰੀ ਇਕ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ੁਲਮ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਜਾਂ ਜਿਹੌਂ ਜਿਹਾ ਮਰਜ਼ੀ ਕੋੜਾ ਕੈਸੇਲਾ ਦੁਸ਼ਤ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇ। ਅਜੋਹੇ ਹਾਲਤਾਂ ਅੰਦਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਟੁਕੜੇ ਵੰਡ-ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਰਤ, ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਤਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਤਿੰਨ ਵਰਗ ਹਨ :-

1. ਅਮੀਰ ਵਰਗ—(ਲੁਟੇਰੀ ਜਮਾਤ)
2. ਦਲਿਤ ਵਰਗ—(ਲੁੱਟੀ-ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ)
3. ਮੱਧ ਵਰਗ—(ਪਾਲਤੂ ਜੋਕਾਂ)

1. ਅਮੀਰ ਵਰਗ :- ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਨੇ ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਵਸਤੂਆਂ ਭਾਵ-ਮਨੁੱਖੀ ਲੋੜਾਂ, ਅਨੁਸਾਰ ਨਿੱਤ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸਸਤੀਆਂ, ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਏਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ ਸਮੁੱਚੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਬੱਲੇ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਢਾਂਚਾ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਬਜ਼ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਖੜਤਾ ਹੈ। ਆਰਥਕ ਬਣਤਰ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵੇਚ ਖਰੀਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇਹ ਜਮਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੋੜੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸਾਧਨ ਹਨ ਅਥਾਹ ਧਨ ਅਤੇ ਮਾਲ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਇਹ ਵਰਗ ਛੋਟਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਇਹ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਗ ਟਿੱਲ ਤੱਕ ਤਾਣ ਲਾਕੇ ਵੀ ਖੁਦ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਖਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਪਤ ਦੀ ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹਿ ਲਓ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਣ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਵਰਗ ਜੋ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਤੁੱਛ ਹੈ ਸਮਾਜ ਲਈ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵਸਤੂਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

2. ਦਲਿਤ ਵਰਗ :- ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਗਿਣਤੀ 55-60 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਬਦਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਗਜ਼ ਲੀੜੇ ਕਪੜੇ ਜਾਂ ਚਾਰ ਬੁਰਕੀਆਂ ਰੋਟੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਸ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁੱਝ ਖਰੀਦ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਤਨ ਵੱਕਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣਾ-ਸਰਾਣਾ ਕਪੜਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਾੜੇ-ਮੋਟਾ ਖਾਣਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਘਾਹ ਫੂਸ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ-ਤਾਂ ਉਹ ਏਨੇ ਤੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਜਿਉਂਦੇ, ਜੰਮਦੇ ਤੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅੰਦਰ, ਚੰਗੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਤਲੀ ਕਾਬਜ਼ ਜਮਾਤ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ-ਜਾਂਦੀ ਅਨੀ ਲੁੱਟ-ਕਾਰਨ, ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਕਪੜੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵੱਡਾ-ਸਮਾਜ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਗ਼ਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਬੱਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦਾ ਭਾਵ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ, ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ। ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸਦੀ ਗਿਣਤੀ 40 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ 15-20 ਕੁੱਝ ਰੁੱਖੀ ਮਿੱਸੀ ਖਾ ਕੇ, ਮੋਟਾ ਠੁੱਲ੍ਹਾ ਪਹਿਨਕੇ ਦਰ-ਗੁਜ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ-ਲੋਕ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦਾ 70-75 ਫੀ ਸਦੀ ਭਾਗ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਲੋੜਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵਸਤੂਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ ਭਾਗ ਹਨ, ਖਰੀਦ ਸਕਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਰਧਨ ਹਨ, ਕੰਗਾਲ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਵਰਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਹੜਾ 70-75 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਮਾਲ ਵੀ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵਰਗ ਹੈ :

ਤੀਜਾ ਮਧ ਵਰਗ—ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ ਆਮਦਨ 5000 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 1984 ਤੱਕ ਲਗਪਗ 25 ਮਿਲੀਅਨ ਭਾਵ 25 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਤੀਜਾ ਵਰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ-ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਮੱਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾ ਕੇ ਇਸ ਮਿਥੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਉਂਦੇ

ਹਨ। ਇਉਂ ਹਲਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਪਗ 10 ਕਰੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਵਰਗ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੁੱਜਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਚਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾਨਣ ਦੀ ਚੋਸਟਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੁਗ ਪਗ ਸਾਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਇਹ ਲੋਕ ਹੜਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ -ਹਨ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸਤੂਆਂ ਹੜਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫੈਲਿਆਂ ਹੋਇਆ ਭ੍ਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵੱਢੀ ਖੋਰੀ-ਖੋਰੀ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸੀਲੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਬਲੜ ਵਰਗ ਦਾ ਖੂਨ ਚੁਸਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਬਦਲੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਵੱਡਿਆਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਬੈਂਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਡੇ ਫੰਡਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੰਸਾਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੱਲ ਕੀ ਹਰ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਇਹ ਤੀਜਾ ਵਰਗ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਪਰਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਗਲਤ-ਮਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤੀਜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿੱਗਰ ਹੱਥ ਹੈ ਤੇ ਫੰਡਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਲਈ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੀ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਬਹੁਤੇ ਏਸੇ ਗੱਲ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਤਕਾਲੀ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਪੰਡਤਾਂ, ਭਾਈਆਂ, ਮੁੱਲਾਂ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਪ੍ਰਜਾਰੀਆਂ ਖਾਦਰੀਆਂ ਪਰੋਹਤਾਂ, ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾਂ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ਾਂ, ਜਪੀਆਂ ਤਪੀਆਂ ਆਦਿ ਨੇ ਸਿਖਾਈ ਹੈ। ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਕੰਗਾਲੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ ਕਿਸੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਜੂਨ ਭੋਗਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ।

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੋ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਕੁਝ ਭਾਗ ਸਿਰਫ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵਰੋਖਤਾਂ ਤੇ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਣਾਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰੰਤੂ 60-65 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਜੋ ਕੋਈ ਅੱਡੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫਾਹ ਲੈ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ

ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਟੁਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੌਣੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੋਡੀਓ ਟੀ. ਵੀ., ਵੀ. ਡੀ. ਓ. ਫੈਸ਼ਨ, ਸਜਾਵਟ, ਬਦੋਸ਼ੀ ਮਾਲ, ਦੁੱਧ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਆਂਡੇ ਘਿਉ, ਮੱਖਣ ਮੀਟ, ਬਿਸਕੁਟ-ਕੋਕ ਫਲ, ਅਖਬਾਰਾਂ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਸੈਚ, ਫਿਲਮੀ ਸ਼ੋ, ਪਿਕਨਿਕਾਂ, ਸੁਗੰਧ ਮੇਲੇ, ਕੱਪੜੇ, ਜੂਤੇ, ਫਰਿਜ, ਕੂਲਰ, ਸ਼ਰਾਬ, ਚੰਗੇ ਮੰਕਾਨ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਤੀਜੇ ਵਰਗ ਲੇ ਹਿਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤੀਜਾ ਵਰਗ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਰਗ ਦੀ ਔਰਤ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇਖਦੀ, ਖਰੀਦਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। 'ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ' ਵੀ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਔਰਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮੱਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸਹਿਜ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹੁਣਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ਟੀ. ਵੀ. ਜਾਂ ਫਿਲਮੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦੁਆਰਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ-ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਏਸੇ ਵਰਗ ਤੇ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਵੱਡੇ ਨਵੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਗੱਲੀਆਂ, ਘਰਾਂ 'ਚ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ।

ਇਹ ਵਰਗ ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਸਤਵਾਂ ਅੱਠਵਾਂ ਭਾਗ ਹੈ, ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੜਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਾਸ ਕਮਾਏ ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਣ-ਕਮਾਇਆ ਧਨ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸੇ ਇਸ ਵਰਤਮਾਨ ਬਣੇ ਢਾਂਚੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਦਾਰਥ ਖਰੀਦਣ ਜੋਗਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੁਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਆਰਾਮਦੇਹ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਬਦੋਸ਼ੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਹੋੜ ਲਗੀ ਸ਼ਹਿਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਤਾਕਤਵਰ ਫੌਜ ਵਰਗੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸੁਫਾਇਆ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਟੁੱਟੇ-ਫੇਟੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਾਡਲ ਜਾਂ ਕਾਨਵੈਂਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂ-ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਹੋਰ-ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਸਾਈਕਲ ਵੀ ਮਸਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ

ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਚੰਗੇ ਸੰਕਾਨ ਹਨ, ਸੰਕੁਟਰ ਹਨ, ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ; ਕਰੀ ਹਨ, 'ਟੈਲੀਫੋਨ ਹਨ'। ਜਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਨਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਹਨ।
 ਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੇਰੋਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ 10-12 ਫੀਸਦੀ ਵਰਗ, ਸਾਰੀ ਜਨਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਛਾਂਪਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਿੰਤਿਆ, ਹੜੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਨ, ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਨ, ਚੂਸਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਮਿਣ ਰਿਹਾ ਹਨ। ਇਹੀ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ; ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਨਿਕੋਰੇ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਿਕੋਰੇ ਵਾਇਦਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਥੂਨ ਚੂਸਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬਸ ਕੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਕੇ ਪਬਲਿਕ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਮਾਈ, ਅਣ-ਕਮਾਈ ਧਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡਾਂ, ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੀਜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਖੂਨ ਪੀਣੀਆਂ ਜੋਕਾਂ ਨਾਲ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗੱਲ ਇਥੇ ਹੀ ਖਿੱਸ ਨਹੀਂ, ਇਹੀ ਵਰਗ ਹੈ ਜੋ ਨਿੱਕੇ ਥਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਕਸਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਉਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਨੇਤੀਗਿਰੀ, ਦਾਦੀਗਿਰੀ ਲੱਗਪਗ ਤੀਜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਿੱਕਣੇ ਤੋਂ ਪੁੱਜਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਉਹ ਖਰੀਦਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਖਰੀਦਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਆਰਾਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਤਾਂ ਕੀ, ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਘਰ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਥੱਲੇ ਤੋਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਵਰਗ ਜੋ ਚੌਥੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਹੀ ਤੀਜਾ ਮੱਧ-ਵਰਗ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰਾ ਕਪੜਾ, ਸਾਰੀ ਲੁੱਤੀ, ਸਾਰੇ ਪਕਿਵਾਨ, ਸਾਰੇ ਆਵੇਜ਼ਾਦੀ ਸਾਧਨ, ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਆਰਾਮ, ਸਾਰੇ ਸੁਗਲ ਮੇਲੇ, ਸਾਰੀ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ, ਸਾਰੇ ਘਰ ਘਾਟ, ਇਹ ਤੀਜਾ ਵਰਗ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਗ ਵੱਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰਗ ਦੇ 90-96 ਫੀ ਸਦੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਕਾਮਾਂ ਤੇ ਨਿਰਧਨ ਵਰਗ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਲੇ ਸੜੇ ਮਾਹੌਲ

ਅੰਦਰ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੁਰੰਚ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੱਗ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਬਾਕੀ ਬਾਕੀ ਪੁਰੰਚਦਾ ਵੀ ਹੈ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੁਝ ਕੁਝ ਵਰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਹਨ ਜੋ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਇਹ ਵਰਗ ਜੋ ਸਾਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਯੋਗਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ; ਜੋ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਸ਼ਾਹ ਪਨ, ਮਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਉਥੇ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਪੁਰੰਚਿਆਂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਰਗ ਅਗੇ ਕਿਵੇਂ ਫੁੱਫੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵਰਗ 99 ਫੀਸਦੀ ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਪੁਰੰਤੂ ਥਲਤਾ ਨਿਰਧਨ ਵਰਗ ਲਗਪਗ 85-90 ਫੀਸਦੀ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ 'ਚੋਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਛੂਤ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਛੂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਅਤੇ ਮਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਵੀ ਇਹ ਵਰਗ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੀਕ ਫੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ; ਜੋ ਉਪਰਲੀ ਸਰੋਣੀਆਂ ਦੇ, ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ, ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲਝਾਝੇ ਤੇ ਪਛਾੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਮਾਜਕ ਆਰਥਕ, ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਗਾਰੀ ਕਾਮੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੜੱਪ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਜੁਮਾਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਇਹ ਤੀਜਾ ਮੱਧ ਵਰਗ ਜਿਸਨੂੰ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਸਹਿ ਰਾਹ ਮੱਲਕੇ, ਉਤਲੀ ਕਾਬਜ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜੋ ਆਟੇ 'ਚ ਲੂਣ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨੂੰ ਹਰ ਖ਼ਤਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਵਜ਼ ਵਜੋਂ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਾਫ਼ੂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਮਾਣ-ਪਿਣ, ਪਹਿਨਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਗੀਵਿਉ

ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ ० ਭੂਪਿੰਦਰ

ਪੰਨੇ 96, ਮੁੱਲ ਤੀਹ ਰੁਪਏ/ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

“ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ” ਭੂਪਿੰਦਰ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ‘ਚ ਉਪਜਿਆ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਵਾ ‘ਚ ਘੁਲੀ ਗੰਧ ਬਦਾਮਨੀ, ਫਿਰਕਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੰਧਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੁਆਰਾ ਛੱਤੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਤੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਲੀਰੋਂ ਲੀਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਲਈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਐਸੀ ਵੰਡੀ ਪਾਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਉੱਚੇ ਸਦਾਚਾਰ ਵਾਲੇ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਨਕ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਤੋੜ ਭਰਾ ਦਾ ਭਰਾ ਵੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੇਖਕ/ਕਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ ਹਨ। ਇਕ ਉਹ ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਉਪਜੀ ਭਾਵਕਤਾ ਅਧੀਨ ਇਕੋ ਫਿਰਕੇ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ। ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸੀ ਸੱਚ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣਾ ਪਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਮੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਕਿਸੇ ਅਣਹੋਣੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਡਰੇਂ। ਤੀਸਰੇ ਉਹ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਧਰਮ ਤੇ ਨਿੱਜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਨਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ। ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਹੜੇ ਗੰਦੀ ਸਿਆਸਤ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਦੀ ਸੀ। ਭੂਪਿੰਦਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੀਸਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਉਪਭਾਵਕ ਹੋ ਕੇ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਹੰਝੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੇਰੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਖਿੱਚਾ ਧੂਹੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਕੇਹਾ ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਹੈ/ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਸਕੰਦਰ
ਹੈ ਨਾ ਪੋਰਸ।

ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਮਲਬੇ ਦੇ ਢੇਰ ਤੇ

ਫਵੇਕੁਟਣੀ ਦੇ ਹੰਝੂ

ਕੱਲਮ ਕੱਲਾ ਵਿਲਕ ਰਿਹਾ ਹੈ/—ਮਨੁੱਖ ਇਕ
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਹੈ ਮੁਕਤੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ
ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ???—(ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ)
ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਪੈਰ ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਤੇ ਹੈ

ਦੂਸਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਧਮਾਕੇ ਤੇ

ਹੱਥ ‘ਚ ਫੜੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਫ਼ਵੀ ਦਾ ਕੀ ਕਰੋਗੇ ?

ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਆਡੰਬਰ

ਭੂਪਿੰਦਰ ਅਜੋਕੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬੜੇ
ਕਟਾਖਸ਼ ਭਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਿਆਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ
ਉਹ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰਫ ਕੁਰਸੀ ਲਈ
ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਉਹ ਆਉਣਗੇ/ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਰੰਗੀਨ
ਨਾਹਰੇ। ਹੱਥੀਂ ਫੜ ਕੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਪੱਸਟਰ/ਉਹ
ਵੰਡਣਗੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ/ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਓ ਵਰਗਾ ਪਲਾਓ।

ਭੁਖਿਆਂ ਨੰਗਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ (ਹੁਣ ਉਹ ਆਉਣਗੇ)

ਅਖਬਾਰ ਹਨ—ਲਾਸ਼ਾਂ ਗਿਣਦੇ

ਤੇ ਨੇਤਾ ਹਨ—ਸਭ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ

ਸਿਰਫ ਵੋਟਾਂ ਗਿਣਦੇ

ਜਾਂ ਕੁਰਸੀ ਦੀਆਂ ਵਿੱਲੀਆਂ ਚੂਲਾਂ ਕਸਦੇ
(ਸ਼ਹਿਰ ਉਦਾਸ ਹੈ)

ਚੁਣਿਆਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਗੂ ਸੀ ਮੈਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ।

ਤੱਲਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਕੰਮ ਪੈਣ ਤੇ ਨੱਟਾਂ ਨਾਲ।

ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਕੱਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨਦਾ
ਹੋਇਆ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੋਪੀ-ਪਗੜੀ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ
ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਗਉ ਦੀ ਪੂਛ ਤੇ ਸਿਗਰਟ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ
ਇਹ ਲੋਕ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਦੇ ਰਹੇ।

ਉਹ ਸਿਰਫ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਹ ਦਸਦਾ
ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ—ਤੇ ਕਦ ਤੱਕ
ਪਾਵਾਂਗੇ ਵੰਡੀਆਂ/ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ।

ਚਲੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਤੁਰੀਏ/ਮਘਦੇ ਸੂਰਜ ਦਾ
ਇਤਿਹਾਸ ਲੈ ਕੇ/ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲੈ ਕੇ/ਕੋਈ ਕਦਮ ਪੁਟੋ
ਯਾਰੋ/ਕਿ ਮੰਜ਼ਿਲ ਖੁਦ ਟੁਰੇ/ਇੰਜ ਬੈਠੋ ਬੈਠੋ ਤਾਂ/ਖੁਰ
ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਸੀਂ (ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰੋ ਯਾਰੋ)

ਚੱਲ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਚੀਕ ਬਣ ਜਾਈਏ।

ਸੁੰਨ ਖਿਲਾਅ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ (ਚਲੋਂ ਮਨਾ)

ਹੁੱਥ ਜੋ ਸੜੇ ਸਨ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ।

... ..

ਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸੱਚ ਨਾ ਮਰੇ/ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਖੜੇ/
ਜੰਗ ਜਾਰੀ ਰਹੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੂਪਿੰਦਰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ
ਹਾਰੇ ਹੁਟੇ, ਰੋਣ ਪੋਣ ਤੇ ਬੇਵਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੁਝ ਕਰ
ਗੁਜ਼ਰਨ ਲਈ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਖੁਰ
ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਲਟ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਵਿਧੀ

ਭੇੜੇ ਵਕਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਰ੍ਹੂ ਮਰ੍ਹੂ ਕਰਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਮੱਚਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਰਗੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਭੂਪਿੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੁਟਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਸ਼ਰੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਨੂੰਨੀ ਕਿਉਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆਂ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ। 'ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਜੰਗਲ' ਅਤੇ 'ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ' 'ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਰਹਿਣ ਦਿਓ', ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਰੋਮਾਂ-ਟਿਕਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੈਰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵੀ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਿਣਗ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੀਜੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ, ਦਿਸ਼ਨੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ—

“ਨਾ ਬਣਦੀ ਜੀਵਨ ਜੋਤ ਤੂੰ/ਕਦੇ ਨਾ ਮਹਿਕਦਾ ਗੁਲਸ਼ਨ/ਕਾਲੇ ਕੱਚਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ-ਮੈਂ ਕਦ ਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। (ਜੋ)

ਤੂੰ ਤੇ ਇਕ ਬਣਿਆ ਬਣਾਇਆ/ਘਰ ਸੀ/ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਭਾਲ/ਤੇਰੀ ਸਰਦਲ ਸੀ—(ਤਲਾਸ਼ ਇਕ ਘਰ ਦੀ)

“ਮਹਿਕ ਬਣਕੇ ਤੇਰਿਆਂ ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਘੁਲ ਜਾਵਾਂਗਾ ਮੈਂ—(ਗੁਜ਼ਲ)

ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਭੂਪਿੰਦਰ ਦੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ 'ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਤੇ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮੌਸਮ ਦੀ ਚੋਸ਼ਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ—ਲਈ ਮੁਬਾਰਕਵਾਦ।

“ਨਹੀਂ ਯਾਰੋ ਨਹੀਂ/ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ/ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਸਮ ਸਾਡਾ ਕਰ ਲਈਏ।

ਫਿਲਹਾਲ ਅਲਵਿਦਾ ਨਹੀਂ।”

—ਨਰਿੰਦਰ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਅਮਰੀਕੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ-ਗਰਦੀ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਆਦਮਖੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ (ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ)

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਤੇ ਹਰ ਫੈਨਗੀ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਠ ਰਹੀ ਲੋਕ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸਿਖਰ ਛੋਹੀ, ਜਦ ਸਾਨਫਰਾਂ-ਸਿਸਕੋ ਵਿਚ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਸਟੇਟ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਰੋਹ ਭਰੇ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਚਾਰ ਜਨਵਰੀ 1987 ਦੇ ਮੀਂਹ ਵਾਲੇ ਐਤਵਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਨੇ ANTI '47 FRONT ਵੱਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ ਇਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜ਼ੁਗਾਂਤਰ ਆਸ਼ਰਮ (ਹੁਣ ਗ਼ਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਹਾਲ) ਉਤੇ ਇਕ ਰੈਲੀ ਹੋਣੀ ਮਿਥੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਐਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲੇਟ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗ਼ਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗ਼ਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰ੍ਹਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਾਤਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਹਰੇ ਗੂੰਜਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਐਂਟੀ ਫੋਰਟੀ ਸੈਵਨ ਵਲੋਂ

ਵਿਉਂਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ 1947 ਵਿਚ ਹੋਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤ ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਕਤਲੋ-ਗਾਰਤ ਦਾ ਜੋ ਸੰਤਾਪ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਅਜੋਕੀਆਂ ਮੰਦਭਾਵੀ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ।

ਪੌਣੇ ਦੋ ਮੀਲ ਦੇ ਜਲੂਸ ਪੰਥ ਉਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ-ਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਦੇਖਿਆਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮਾਣੇ ਰਾਹ ਗੁਜ਼ਰੂਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਇਕ ਅਖਬਾਰ-ਨਵੀਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਰੋਅ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਹਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਦੰਭ ਵਿਰੁੱਧ

ਸੂਰ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਫਰੰਟ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਜਾਣ-ਕਾਰੀ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ-ਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਫੜੇ ਹੋਏ ਮਾਣੇਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਕਤਾ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੱਤਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ :

“ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਓ ! ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕੂੜੇਦਾਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

“ਡਾਊਨ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਗੌਰਮੈਂਟ, ਡਾਊਨ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ”

“ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਕਤਲਾਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹੇ ਲਾਓ”

“ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ, ਕੇ. ਐਲ. ਭਗਤ ਦੀ ਅਸਲੀ ਥਾਂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨਹੀਂ, ਫਾਸੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਹੈ।”

“ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਫੁੱਟ ਪਾਵੇ ਉਸਦੀ ਖੋਰ ਨਹੀਂ।”

“ਸਮੈਸ਼ ਦੀ ਕਾਂਸਪਾਇਰੇਸੀ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਟੂ ਡੀਵਾਈਡ ਐਂਡ ਰੂਲ”

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਾਗਰਾ “ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਾਂਗਰਸ ਕੁੱਛੜ, ਉਹ ਵੀ ਬੁੱਚੜ-ਉਹ ਵੀ ਬੁੱਚੜ” ਕਈ ਵਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਜੋਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿੰਟਾਂ ਬੋਧੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਨਾਲ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਡੁੱਲ੍ਹ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, “ਕਬਰਸਤਾਨ ਜਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਕੀਹਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ” “ਫਿਰਕੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੂਨੀ ਕੁੱਤੇ ਬਚ ਕੇ ਜਾਣ ਨੀ ਦੇਣੇ ਸੁੱਕੇ”, “ਲੋਕ ਜਮਹੂਰੀ ਏਕਤਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ”।

ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਂਸਲੇਟ ਦੇ ਵਫ਼ਤਰ ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਪ੍ਰੋ. ਸਵਰਨ ਕੌਰ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਣ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੰਢਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਫਿਰਕੂ-ਨਫਰਤ ਦੇ ਇਸ ਸੰਤਾਪ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸੁੱਟਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਰੁੱਧ ਜਦ ਤੱਕ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਇੰਝ ਹੀ ਖੂਨ ਰਿਸਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੁਚੜਖਾਨੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲਾਹਨਤੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਕੁਰਸੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਬੁਲਾਰੇ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਆਰਥਕ ਸਿਆਸੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾਉਣ ਲਈ ਫਿਰਕਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕਾਂਸਲੇਟ ਵਾਲੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ। ਪਰ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ “ਜਿਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਖੋਡਣ ਦੇਣ ਪਿਛੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਦੇਣੇ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।

ਟੇਕ ਗਿੱਲ
ਬੇਕਰਸਫੀਲਡ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ

ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਦੇ ਮਕਸਦ ਬਾਰੇ

ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਜੀਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕੀਤਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਤਲਾਮ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਸੰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧਨੀਤੀ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਇਕ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦਾ

ਅਮਲ ਸਰਗਰਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜਮਹੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਖੇਤਰੀ ਖੁਦ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਖੋਹ ਖਿੰਝ ਤੋਂ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਨਰਕੀ ਮਹੌਲ ਲਈ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੰਮੇ ਚਿਰੀ ਤ੍ਰੇੜ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਨੀਤੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਰੱਖਦੇ

ਵਿਅਰਥ ਹਨ।

ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਲੋਕ ਮੰਗਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਤਾਪੀ ਮਹੌਲ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਾਈਂ ਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੦ ਸਾਧਾਰਣ ਸਿੱਖ ਸੌਚ ਨੂੰ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲਾਮ ਨੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਕਤਲਾਮ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹਦੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰੁੱਦੀਆਂ ?

੦ ਮਿਸ਼ਰਾ ਰਿਪੋਰਟ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਮਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ?

੦ P.U.C.C ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਨਵੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕਤਲਾਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਐਕਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

੦ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਪਰ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱ-ਸਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਲੰਮਲੇਟੇ ਕਿਉਂ ?

੦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਗ਼ਤਲ ਗਰੋਹ ਕਤਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ?

੦ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਕਾਰਨ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨ ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੌੜ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ?

੦ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਕਦਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਣ ?

੦ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਜ਼ਾਹਰਾ ਫਿਰਕੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?

੦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਕਿਉਂ ਕਤਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

੦ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲੇਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਰਗੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਸ ਦੀ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਫ਼ਿਰਕੂ ਅੰਸਰਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਮੰਜ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਉਥੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ੦

ਨਜ਼ਮ

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ.....

ਮੋਹਣ ਮਤਿਆਲਵੀ

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—

ਅੰਦਰੇ-ਅੰਦਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ,

ਕਿੰਨਾਂ ਕੁਝ ਸਿਮਟ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿੰਨਾਂ ਕੁਝ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਹੈ,

'ਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁਝ ਬਿਖਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ.....

ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਤਲਖ ਯਾਦ

ਨਵੇਂ ਮਹਿਮਾਨ ਵਾਂਗ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੌਂ ਰਹੀਆਂ ਧੜਕਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ,

ਹਲ੍ਹਣਦੀ-ਜਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ —

ਸੋਨੇ ਜਿਹਾ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਿਰ ਗਿਆ ਹੈ,

ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਰੋਤ ਬਣਕੇ।

ਸੁਪਨਿਆਂ ਜਿਹਾ ਬੜਾ ਕੁਝ ਡੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ,

ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਚਿੱਝ ਬਣਕੇ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—

ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,

ਲਾਰਿਆਂ ਜਿਹਾ, ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਜਿਹਾ।

ਜਮ੍ਹਾਂ ਮਨਫ਼ੀ ਦਾ ਉਲਝਿਆ ਸਵਾਲ !

ਹੋਰ ਬੜਾ ਕੁਝ ਬਾਸੀ ਜਿਹਾ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—

ਉਹ ਬਸਤੀਆਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ

ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਨੱਚਦਾ ਹੈ।

'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ

ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—

ਰੋਡੀਓ 'ਤੇ ਟੀ. ਵੀ.

ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਛੱਕੇ ਗਿਣਦੇ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦੇ।

ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਨ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਨੇ—

ਨ ਖੰਡਰ ਹੀ ਦਿਸਦੇ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—

'ਉਹ' ਸੱਸੀ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦੀ

ਖੋਜ ਕਰਨ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ ।
ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਪੁੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ,
ਤਾਂ ਉਹ ਨਕਲੀ ਪੈਂਤਾਂ ਸੀਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ।
ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—
'ਦੁਰੱਖ-ਦੇਸ਼ੀ' ਦੀ ਦਲਦਲ 'ਚ ਖੁੰਭੀਆਂ
ਕੁਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ।
ਉਦਘਾਟਨੀ ਪੱਥਰਾਂ, ਹਾਰਾਂ,
'ਤੇ' ਵੋਟਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਦੀਕਸ਼ੁਦਾ ਨਕਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ।

ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ! ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ—
ਮੇਰਾ ਵੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ ਨੇ
ਮੇਰੀ ਹੀ ਜਮਾਤੀ ।
ਕਲਮ-ਕਾਨੀ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ,
ਤੇਰੀ ਪੀੜ, ਤੇਰੀ ਉਦਾਸੀ ।

੦
ਕਫ਼ਿਤਾ
ਪਾਲਤੂ
ਸੋਹਣ ਢੰਡ

ਉਹ ਚਾਲਾਕ ਆਦਮੀ
ਅਕਸਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਸਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ ਅੱਜ
ਅੱਜ ਦੀ ਹੁਣ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ।

ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ
ਤੁਹਾਡੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੰਤੜੀਆਂ ਬੁੱਧ ਦੇ ਹਾਸੀਏ ਤੇ

ਬੇਸੁਰੇ ਢੋਲ ਵਾਂਗ ਵੱਜਦੀਆਂ ਨੇ
ਤੁਹਾਡੇ ਦੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜੀਭ ਟੁੱਕਦੇ ਨੇ—
ਇਹ ਮੌਸਮ ਦੀ ਨਹੀਂ
ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ
ਮੌਸਮ ਤਾਂ ਆਪ ਦਲਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ
ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੇ ਵੁੱਲ ਧਰਦਾ ਹੈ
ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ
ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਫਟਪਟਾਉਂਦੇ ਹੋ
ਨਫਰਤ ਦੇ ਦਮ੍ਹਿਰੇ 'ਚ
ਯੁੱਧ ਦਾ ਬਾਹੂਦੀ ਗੱਲਾ ਦਾਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ
ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ
ਸਹੀ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ
ਉਹ ਚਾਲਾਕ ਆਦਮੀ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦੇਹਲੀਆਂ 'ਚ
ਭਵਿੱਖ ਬਦਲਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਖਿਲਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਬੂਕ ਦੀ ਥਾਂ
'ਵਿਚਾਰ' ਨਾਲ ਮਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ
ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
ਕੁੱਟੀ ਲਈ ਵਧੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ
ਤਾਕਤ ਤੋਲਦਾ ਹੈ
ਤੁਹਾਡੇ ਗਲੇ 'ਚ ਤੁਹਾਡੇ ਮੋਚ ਦਾ
ਪਟਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਲਤੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

੦

“ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ”/ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਅਕਲੀਆ

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਅੰਦਰ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ
ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਰਕਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਹਰ
ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਤੇ ਲੁੱਟ-
ਖਸ਼ੂਟ ਸਾਧਾਰਣ ਜਨਤਾ ਦਾ ਜੀਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁੱਭਰ ਕਰ
ਛੱਡਿਆ ਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ-ਸਤਾ ਤੇ ਬਿਰਜਮਾਨ
ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਵਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਚਾਲ
ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਵੇਖ 2 ਢੰਗ
ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਕੇ, ਬੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੜਕੇ ਆਪਣਾ
ਵਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਲੜਾਈ 'ਚੋਂ
ਜਿੱਤ ਕੇ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੌੜੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅੱਕੀ-ਪਲਾਹੀ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ
ਨੇ । ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ

ਪ੍ਰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ
ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੀਧਾਂ-ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ
ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਟੰਗ ਕੇ ਅਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਰਾਹੀਂ
ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ “ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ
ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਬੀੜੀ, ਸਿਗਰਟ, ਜਰਦਾ ਵੇਚਣਾ
ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ, ਬੀੜੀਆਂ-ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ
ਦੇ ਪੁੱਤ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਕਰਨਗੇ, ਉਹਨਾਂ
ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ.....ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ.....” ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ
ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਰਾਬ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਵੀ ਮੋਟੀਆਂ
ਸੁਰਖੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ।

ਇਕੱਲਾ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਡ-ਭੰਨਵੀਂ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ
ਦੀ ਵਡੀ ਗਿਣਤੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਇਸ

ਚੰਦਰੀ ਸੂਤ ਵੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਪਏ ਨੇ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ, ਹੀਰੋਇਨ, ਗਾਂਜਾ, ਸੁਲਫਾ ਆਦਿ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਗੱਲ ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਭਿਆਨਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ, ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ, ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ, ਸਤਿਕਾਰ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਮਰ-ਮਿਟਣ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਖੋਹਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਸੁਫਲ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਕੇ ਪਿੰਜਰ। ਨਫਰਤ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ, ਗਰੀਬੀ, ਆਲਸ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਭਿਆਨਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਬਹੁਤੀ ਸੋਝੀ-ਰੋਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਲ-ਲਗਣਾ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਫਰੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਜਣਾ ਸਮਝ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ, ਕੋਈ ਅਚਨਚੇਤ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲੰਮੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਲੁਟੇਰੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹੋਰ ਫੈਕਟਰ ਵੀ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਆਮ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇਸੀ ਤੇ ਬਦੇਸੀ ਜਰ-ਵਾਣਿਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਿਹਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ ਕਰਨ, ਵੱਧ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣ, ਘੱਟ ਉਜਰਿਤ ਦੇਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਲੋਕ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਗਰੀਬੀ, ਮਹਿੰਗਾਈ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਕੰਗਾਲੀ, ਭੁਖਮਰੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੋਹਨਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਖਰੀਦਣ ਲਈ, ਵਿਆਹ, ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਖਰਚੇ ਨੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੰਡ ਦੇ ਥੱਲੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਗਰੀਬੀ "ਭੂਤ" ਬਣ ਕੇ ਡਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਦੁੱਧ-ਘਿਉ ਮਿਲਣਾ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੰਡ ਲਾਹੁਣ ਵਾਸਤੇ, ਲਗਾਤਾਰ 24 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ, ਪਹਿਨਣਾ-ਹੋਢਾਉਣਾ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੋਣ ! ਕੀ ਉਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਦੀਮਾਗ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਧੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ, ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ

ਲਈ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਘਰ ਦੀਆਂ ਕਬੀਲਦਾਰੀਆਂ 'ਚ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਸਟੇਟ ਪਾਵਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੁੱਸਾ ਅਤੇ ਲਾਵਾ ਉਠਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਲਾਵੇ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰਨਾ (ਵਰਤਣਾ) ਲੁਟੇਰੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਇਹ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਆਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਖੁੰਝਾ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਮੁਗਧ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ, ਮਹਿੰਗਾਈ ਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਰਗੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸੋਚ ਸਕਣ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਏ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਇਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੋਣੀ ਐ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨਰੋਝ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਨੂਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਵਿਕਰੇਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਿਛਾਧੜੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਪਾੜਾ ਵੀ ਵਧੇਗਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਤਬਕੇ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿਤਾਂ ਤੇ ਵੀ ਸੱਟ ਵਜੇਗੀ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਕੱਲੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਬੱਝੇ ਦਰਜਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਲੀਡਰ ਤੇ ਵਧਾਇਕਾਂ ਸਮੇਤ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰ, ਧਨਾਵ ਚੌਧਰੀ, ਜਿਹੜੇ ਮੋਹਨਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੂਨ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਲਿਟਰਾਂ ਦੇ ਲਿਟਰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੇ ਨੇ। ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਕਾਇਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ-ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ 2 ਹੱਥ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਵਾ ਸਕਦੇ ਨੇ ?

ਇਸ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਵੰਗ-ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾ ਕੇ ਵਿਰਕੂ ਪਾੜਾ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਲੁਟੇਰੀਆਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਉਸਰੇ ਇਸ ਪਿਛਾਧੜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਤਹਿਸ ਨਹਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਜ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ, ਬਲੈਕ, ਠੱਗੀ-

ਚੰਗੀ, ਗਰੀਬੀ, ਮਹਿੰਗਾਈ ਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ, ਦਹਿਸ਼ਤ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡਾਂ-ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਤੰਮਾਕੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਵਕਤੀ

ਤੌਰ ਤੇ ਲੱਖ ਆਸਾਂ ਬਝਦੀਆਂ ਰਹਿਣ।

ਸੋ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅੰਤਿਮ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਆਮ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਰਹਿਣ।

ਪਾਠਕ ਲੇਖਕ ਫੌਰਮ

1. ਸਮਤਾ ਮਾਰਚ 87 ਅੰਕ 'ਚ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ 'ਸਿੱਖ ਕੀ ਕਰਨ' ਅਸ਼ਪਸ਼ਟ, ਸੋਧਵਿਹੁਣੀ ਤੇ ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦੀਏ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਹਨ। ਨਾ ਤੇ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਭਲਾਈ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦੀਆਂ ਤੋਂ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਹੀ ਸੁਖਾਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਮੋੜ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸੁਆਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਸਿੱਖ ਕੀ ਕਰਨ' ਸਗੋਂ ਸੁਆਲ ਇਹ ਖੜਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਕੀ ਕਰੇ ?'

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਜਾਤੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੋਕ-ਨਾਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਾਠਾਵਾਂ 'ਚ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ, ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ 'ਚ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ। ਸੰਥਾਲਾਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿਦਰੋਹ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਬੇਬਹਾ ਜਬਰ ਵਾਹਿਆ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਤਲ ਕੀਤੇ। ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਖਿਲਾਫ਼ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰੀਆਂ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਹਕੂਮਤੀ ਟੁਕੜਿਆਂ' ਤੇ ਪਲਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਹੀ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਫਿਰਕੂ, ਖੇਤਰੀ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਹ ਉਠ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਮਾਤੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵਾਂਞਿਆ, ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੀਂ ਸੈਕੂਲਰ ਦਿਖ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਫ਼ਾ 23 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਲਮ ਦਾ ਆਖਰੀ ਪੈਰਾ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, "ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਸੰਧ

ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਸਮੇਤ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ...।' ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਪੈਰੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਤੇ ਅਗਲਾ ਪੈਰਾ ਇਕ ਨਵੀਂ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, "ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਇਕੱਲੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਇਸ ਗ਼ੈਰ ਜਮਹੂਰੀ ਸਤਾਵਾਦੀ ਰਾਜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਇਸਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਨਪੀੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।" ਦੋਹਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਵੈ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਧਾਰਨਾ 'ਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਸਰੀ ਧਾਰਨਾ 'ਚ ਨਪੀੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਆਮ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੌਰਦਾ, ਇਸਤੋਂ ਕੁਝ ਗਿਣੇ ਚੁਣੇ ਹੀ ਛਾਇਦਾ ਲੈਣਗੇ ਉਦੋਂ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਕੁਝ ਗਿਣੇ ਚੁਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦੀਏ ਤੇ ਗੱਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲਹਿ ਚੁੱਕੇ, ਸਾਬਕਾ ਰਾਜੇ ਰਜਵਾੜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਝਾਕਾਂ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ ਦਾ ਉਤਰਨਾ ਸਦਾ ਹੀ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਜਮਾਤ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਧਨ-ਸੰਪੰਨ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ।

ਅੱਗੇ ਆਖਰੀ ਪੈਰੇ 'ਚ ਸਾਬੀ ਕਰਮ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਉਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਦਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ...।' ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦੀਏ ਵੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਰਚਲਤ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਘਚੋਲਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕਰੀ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਸ਼ਾਹੀ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਖੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ

ਕੋਈ ਇਕ ਦੋ ਵਰਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਲੜਾਈ ਲੜ ਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਿਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਰਜਵਾੜਿਆਂ, ਮੂਲਵਾਦੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ—ਜਿਹਦੇ ਐਲਾਨੀਆਂ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ—ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦੀਆਂ ਤੱਕ ਹਰ ਕੋਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇ ਟੇਕ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਲਹਿਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਮੁਸ਼ਲਿਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਅਨਿਆਂ, ਜ਼ਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅੱਗੇ ਆ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਵਿਢਦੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਿਛਾਖੜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣਗੀਆਂ ਹੀ। ਸਵਾਲ 'ਸਿਖ ਕੀ ਕਰਨ' ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਕੀ ਕਰੇ' ਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਸਿਖਣਗੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੋਸਤ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੌਣ।

—ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ

2. ਇਕ ਚਿੱਠੀ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਅਖੌਤੀ ਨਕਸਲੀ ਗਰੁੱਪ 'ਪੰਗਾਮ ਪੰਥੀਆਂ' ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਗਾਲ਼ੀ ਗਲ਼ੇਚ ਤੇ ਹੱਛੀ ਤੋਹਮਤਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਧੰਦਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭੜਾਕੇਬਾਜ਼ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਮਾਹਰ, ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਆਗੂ ਜੁੱਡੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਡਰ ਵਲੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਕਾਰੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਬੁਖਲਾ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪਿਛਾਖੜੀ ਸਿਆਸਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਗ਼ਲੇ ਉਤਾਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾ-ਮਯਾਬ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸ਼ਖ਼ਸ ਆਪਣਾ ਤਵਾਜ਼ਨ ਖੋ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸਿਆਸੀ-ਬੌਧਿਕ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਵਾਕਫ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਟਪੂਸੀਆਂ (ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 'ਸੋਭਾ ਕੌਮਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦ', 'ਸਿੱਧੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀਆਂ ਤਕੜੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ', 'ਆਮ ਬਗ਼ਾਵਤ', 'ਸਿੱਧੀ ਸਿਆਸਤ', 'ਕਮਿਊਨਿਸਟ' ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਡਿਗਣਾ ਹੁੰਦਾ', 'ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧੌਕਾ ਨਹੀਂ' ਆਦਿ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਤੌਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ, ਪਰ ਮੇਰੇ

ਲਈ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ 'ਨਵੀ ਸੱਲ' ਤੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਭੇ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚਦਾ, ਪਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੀ 'ਨਵੀਂ ਲਾਈਨ' ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਰੂਪ ਤੇ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਤੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਰੁੱਪ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ, ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਤੇ ਕਰੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜ਼ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਸਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਜ਼ਬੇਬੰਦੀਆਂ/ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬ ਦੁਸ਼ਮਣ' ਤੋਂ ਵੀ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ 'ਸਿਖ ਦੁਸ਼ਮਣ' ਗਰਦਾਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਕਾਮਰੋਡ ਆਪਣਾ ਸਿਆਸੀ ਖੋਖਲਾਪਣ ਹੀ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਾਲਾ ਰੋਲ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਫ਼ਿਲਾਸਫੀ/ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕਰੀਬੀਆ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਤਰਕ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ 'ਕੇਂਦਰ ਭਗਤ' ਤੇ 'ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ' ਹੈ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਬੀਜ ਗਣਿਤ ਸੂਤਰ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ, ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਤੇ ਚਿੱਲੀ ਚੰਗਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਜਨਤਕ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕੀ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰੀ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਬੱਝਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਬੂਟੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਪੈਂਫਲਿਟਾਂ, ਪੋਸਟਰਾਂ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾ ਕੇ, ਕੇਂਦਰ ਖਿਲਾਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਅਖਬਾਰੀ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜੇ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਖ ਨੌਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਅਤੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਾਰਮਕ ਰਾਜ ਸਿਰਜਣ ਤੇ ਆਮਦਾ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀ ਟੋਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਜਮਹੂਰੀ ਸੰਗੀਂ ਐਲਾਨ ਕੇ ਗਲਵਕੜੀ ਹੋਣ ਲਈ

ਅਹੁਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਲੋਕ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੇਵਲ ਪੁਰਾਣੇ ਗਲੇ ਸੜੇ ਤੇ ਬੰਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਦਲਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਰੋਏ, ਤੰਦਰੁਸਤ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਮਹੂਰੀ/ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਹੋ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ(ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ) ਅੱਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਪਰਮ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲ ਰਹੇ ਇਹ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਮਿ: ਲਹਿਰ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਧੂੰਹ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹਕੀਕੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਹਿਤ ਅਨਿਖੜਵੇਂ ਹਨ) 'ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ' ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਮਿਊ-ਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਧਾਰੇ/ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾ ਰਹੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਗਰਤੀ, ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ-ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਾਰਮਕ ਰਾਜ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕੁਕਰਮ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨਿੱਖੜ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮੇਲਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਪੌਜੀਸ਼ਨ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ, ਮਾਸੂਮ ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਕਮਿ: ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਿਆਸੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਘਿਨੌਣੇ ਕਤਲਾਂ 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ "ਜਮਹੂਰੀ ਸੰਗੀਤ" ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇਖ ਤਸੱਲੀ ਲੈ ਰਹੇ ਪੰਗਾਮ ਪੰਚੀਏ ਕੀ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਮਾਰਕਸ ਐਂਗਲਜ਼ ਤੇ ਮਾਊ ਦੇ ਵਾਰਸ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਜੂਦਾ ਸੋਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤਾਂ ਕੀ, ਜਮਹੂਰੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰੇਣੀ 'ਚੋਂ ਵੀ ਕੱਢ ਦੇਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

—ਕਰਮਜੀਤ

3. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲਮਕ ਰਿਹਾ ਸਿਆਸੀ ਸੰਕਟ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ਵਾਸੀ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਦਹਿਸ਼ਤ, ਫਿਰਕੂ ਮਹੌਲ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਫਾਇਦਾ, ਹਾਕਮ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਲਈ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੇ ਹੱਲ ਬਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕੀ ਹੋਵੇ? ਇਸ ਸੁਆਲ

ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਕਟ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਸਰਸਰੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ।

ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਭਰੀ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਵੰਡ ਕੇ ਵੱਖਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਭਾਰਤੀ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਜਗੀਰੂ ਤੱਤਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨਾਲ ਭਿਆਲੀ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ। ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ, ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਿਹਾ।

ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਹਿਸਿਆਂ (ਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜਗੀਰੂ ਤੱਤਾਂ) ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਰਿਐਂਤਾਂ ਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤਬਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਰਥਕ ਰਿਐਂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਂਦ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਵਾਹਵਾ ਦੇਰ ਟਾਲਾ ਵੱਟੀ ਰੱਖਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਮੁਖੌਟਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਨੀਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾਉਣ। ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਨਾਢ ਤਬਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਰਿਐਂਤਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਬਾਰੇ ਉਦਾਸੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਉੱਕਾ ਹੀ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਵਧੀ ਹੋਈ ਆਰਥਕ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪਰਬਲ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਖਾਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰਕੇ ਦੀਆਂ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਉਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਖਾਤਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦ ਖਾਸੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਕੰਟਰੋਲ ਖਤਮ

ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹਰ ਹੱਥਕੰਡਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਦਮਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਨ-ਕੁਬੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਪਿਛਾਖਤੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਟੋਟਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਠੋਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਠੋਸ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ। ਇਸ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗੈਰਪਰਸੰਗਤ ਘੜੇ ਘੜਾਏ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੱਢੀ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਨਹੀਂ। ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਏਸੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਆਪਕ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦਾ ਕਾਰਜ ਅਗੇਰੇ ਵਧਾਉਣ ਖਾਤਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮ-ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਤਿ ਪਿਛਾਖਤੀ ਚਰਿੱਤਰ ਵਾਲੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਬਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਜ਼ਰ ਸ਼ੋਰ-ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਖੇੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਰਣ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਖਾਤਰ ਮੰਡੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪਸਾਰ ਲੱਭਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਨੀਤੀਆਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨਾਲ ਭਿਆਲੀ ਪਾ-ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਜਗੀਰੂ ਰਹਿੰਦ ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਖਤਰਾ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਚਲਾਈਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਮਨ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋਟੀਦਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਘੋਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੁਟਾਉਣ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਬੂਠ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਦਮਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ

ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇਗੀ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲ੍ਹ ਫਿਰ ਇਹ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਕੋਈ ਵੀ ਏਕਤਾ ਮੰਚ ਜਾਂ ਪਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਗੀ-ਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਲੋਕ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ।

ਕੁਝ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਇਸ ਲਈ ਸਿਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਘਲ ਭਾਵੇਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਲਈ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਘੋਲ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰਮੂਲ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਵੀ। ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ-ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੋਈ ਲੋਕ-ਘੋਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਅਤਿ-ਪਿਛਾਖਤੀ ਫ਼ਾਸ਼ੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਠੋਸਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਫ਼ਾਸ਼ੀਵਾਦ ਠੋਸਣ ਵਿਚ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਲਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਬੇਕਿਰਕ ਘੋਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਲੰਬਰਦਾਰ, ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥੀ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤੀ ਚੇਤਨਾ ਖੁੰਢੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਹ ਤੇ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਰਦਾ ਉੱਠਣ ਤੇ ਉਹ ਖੁਦ ਖੰਡ ਨਾਲ ਕੰਥ ਉੱਠਣਗੇ। ਨੌਜੁਆਨ ਕਦੇ ਵੀ ਅਤਿ ਪਿਛਾਖਤੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਸ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥਾਂ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਤਿਰ-ਸਕਾਰਣ ਦੀ ਦਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਆਰਥਕ ਢਾਂਚੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਬਣੇਣਾ ਲੱਭਦੇ ਹਨ, ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਤੇਜ਼

ਕਰਨ। ਨੌਜੁਆਨ ਕਦੇ ਵੀ ਜ਼ਰੀਫ਼ ਤਾਕਤਾਂ ਜਾਂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਕਈ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਕਿੱਤੂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵਲੋਂ - ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਕੇ ਲਾਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ, ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਾਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਵੀ ਸਾਡੀ ਭੁੱਲ ਹੋਇਆ। ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਦੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ। ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਮਾਜਕ ਤਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਡਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਜ-ਵਿਚ ਬੁਰਜ਼ੂਆ ਅਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਜਿੱਤਣਾ ਵੀ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬਾਰੇ ਬੁਰਜ਼ੂਆ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਕਾਰੀ ਦਮਨ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਅਤੇ ਸੋਚ ਵੀ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਵਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਆਰਥਕ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਜਮਾਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਵਿਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਢਾਹ ਕੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਤਸੱਦਦ ਰਾਹੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਵੱਕੜੀ ਪਾਈ। “ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ” ਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਏਕਤਾ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ-ਵਿਰੋਧੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਮਾਸੂਮ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਵੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਧੱਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਆਜ਼ਾਦ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਪੱਖੋਂ ਪੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਲਕੇ ਲੈਣ। ਹਾਲਾਤ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ਗੁਆਰ ਮੌਜ਼ ਕੱਟਣ ਲਈ ਸਾਜ਼ਗਰ ਹਨ।

—ਤੋਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

4. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਾਲ ਸਲਾਮ।

“ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ” ਦੇ ਮਾਰਚ ਅੰਕਾਂ 'ਚ ਇਸ ਪਰਚੇ ਦੇ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਪੱਤਰਕਾਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ

“ਗੁਪਤ ਸਰੋਤਾਂ” ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਤੇ ਪੈਗਾਮਪੰਥੀ ਕਾਤਲੀ ਗਰੋਹਾਂ” ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ “ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਆਗੂਆਂ” ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਰਚੀ “ਸਾਜ਼ਿਸ਼” ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਟਕੀ ਤੇ ਸਾਜ਼ਸੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਆਗੂਆਂ 'ਚ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿੰਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ‘ਮਨੋਹਰ ਕਹਾਣੀਆਂ’ ਨੁਮਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਸਫਾਂ 'ਚ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਗੁੰਗਾਰਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ—ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸੁਰਖ-ਰੇਖਾ ਨੇ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਮੂਰਖ ਰੇਖਾ, ਸਿਆਸੀ ਤੋਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ੀ-ਤੇ ਐਜੰਟੇਟਰ ਤੋਂ ਸਟੇਟ-ਬਾਜ਼ੀ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਸਫਰ 'ਤੇ ਹੀ ਹੋਰ ਸਾਨੇਦਾਰ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਤਹਿ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਪਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀਆਂ “ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋੜ” ਸਾਜ਼ਸ਼ੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਖਾਲਾਜ਼ੀ ਜੀ ਦਾ ਵਾੜਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸਤੋਂ ਕੇ. ਜੀ.ਬੀ., ਸੀ. ਆਈ.ਏ. ਦੇ ਏਜੰਟ ਵੀ ਤਰਿਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਜਾਸੂਸਾਂ ਨੁਮਾਂ “ਗੁਪਤ ਸਰੋਤਾਂ” ਦੀ ਮਨੋਹਰ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਸੂਰੀਆ ਤੇ ਇੰਡੀਆ ਟੂ ਡੇ ਵਰਗੇ ਪੇਪਰਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਧਾਕ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਜਾਸੂਸੀ, ਸਟੇਟਬਾਜ਼ੀ, ਸਾਜ਼ਸ਼ੀਪੁਣੇ ਤੇ ਡਰਾਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਚਰਚਾ ਕਰਾਉ ਪੱਤਰ-ਕਾਰ ਮੂਹਰੇ ਦੌਣੇ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਨ 'ਚ-ਚੀਭਲਾ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪੱਖ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ “ਪੰਜਾਬ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫੋਰਸ (ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ)” ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਖਾੜਕੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੇ ਰੱਵਈਏ ਤੇ ਇਕ ਅਜ਼ਾਦ, ਜਮਹੂਰੀ ਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਵਿੱਢਣ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੰਜੀਦਾ ਤੇ ਦਲੀਲ ਭਰਪੂਰ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਫੋਰਸ ਖੁਦ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸੁਆਲਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਕ-ਸਿਆਸੀ ਬਹਿਸ ਭੇੜ 'ਚ ਪੈ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਸੁਰਖਰੇਖਾ ਨੇ ਇਸ ਰਾਹ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਵਿੱਢਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀਆਂ 'ਚ ਜੁਟੀ ਗੁਪਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਪੈਗਾਮ ਨੂੰ ਝੱਟ ਟੋਚਨ ਕਰਕੇ ਪੁਲਸ ਟਾਊਟਾਂ, ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੇ ਪੁਲਸ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਖੋਜ ਪਝਤਾਲ 'ਚ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਇਹ

ਉਹੀ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ (ਮ. ਲ.) ਦੀ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੀ. ਟੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੇਪਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੇ "ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼" ਕਹਿਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਖੁਦ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤਜਰਬਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਾਫੀ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜ਼ਾਦ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਸੋਚਣੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਫ਼ਾ ਨੇ ਸੁਰਖਰੇਖਾ ਦੀ ਇਸ 'ਸਟੇਟ-ਬਾਜ਼ੀ' ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਮੱਤਭੇਦ ਹਨ ਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਭੇਡ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆਰਾਂ ਦੇ ਭੇਡ ਵੱਲ ਸੋਧਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਅਜਿਹੀ 'ਪੱਤਰਕਾਰੀ' ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਟੇਟ ਦੇ ਜਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਮਹੱਲ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਘਾਤਕ ਹੈ ਤੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ੰਕਿਆਂ, ਤੱਖਲਿਆਂ ਤੇ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਕ ਧਿਰ ਬਣਾ ਲਏ ਗਏ ਹੋ (ਜੇ ਨਾ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵੀ) ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਟਿਪੋਰਟ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲਓਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋਗੇ। ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ,

ਮਾਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਸੰਪਾਦਕ ਪੈਗਮ ਜਲੰਧਰ

5. 10 ਜਨਵਰੀ, 1987 ਦੇ 'ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ' ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਟੀਮ C.T.C.P.I (ML) ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੇਹੱਦ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਾਰਨ (ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦਾ) ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ C.T.C.P.I (ML) ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਤੇ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਦਾ ਰੋਲ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਥੀ ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ 'ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ' ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸਾਬਕਾ ਨਕਸਲੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਛੁਟਿਆਣਾ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਥੀ ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਧਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਸੀ। ਉਹ ਅੰਤਮ ਦਮਾਂ ਤਕ ਮਜ਼ਦੂਰ-

ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਘਰਖਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕੌਮੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਗਲ ਗਈ ਕਿ C.P.I (ML) ਦਾ ਨੇਤਾ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਵਿਰੁਧ ਲੜਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਚਿਠੀ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਗੰਨਾਂ ਘੋਲ ਲੜਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਇਕਲੌਤੀ ਬੇਟੀ ਵਲ ਲਿਖੀ, ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਕਸਲੀਆਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਜੇਕਰ C.T.C.P.I (ML) ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀਪੁਣੇ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਕੇਵਲ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ (ਸਾਬਕਾ) MLA ਅਤੇ C.P.I ਦਾ ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੀਤ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਉਛਾਲਿਆ ਗਿਆ। ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ Frontier ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਕਸਲੀਆਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਵਿਰੋਧੀ ਮੋਰਚਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਚਲੇ ਏਡੇ ਵਸੀਹ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਘਟੇ ਘਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੱਬੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੱਚ ਦੇ ਗੁਟਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਲੈਨਿਨਵਾਦ ਤਥਾ ਮਾਰਕਸਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਉਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਏਕੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਉਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਵਲੋਂ ਫਜ਼ੂਲ ਤੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਵਿਹਾਜ਼ ਚੁਕੇ ਲੇਖ ਲਿਖੀ ਜਾਣਾ ਹੇਠਲੇ ਕੋਡਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖੰਡ ਵਿਚ ਸੁਟਦਾ ਹੈ। ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਭੀ ਸੁਰਖ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਘਸੇਦ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੰਸਾਇਟੀ ਭੌਤਕਵਾਦ ਬਾਰੇ ਜਨਸਧਾਰਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੋਧ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਸੁਰਜੀਤ ਭੱਟੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਥੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਸ਼ਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਮਾਡਲ ਹੈ; ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗਲਤ ਰਵੱਈਆ ਤੇ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਆ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਜਬਰਦਸਤ 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ' ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ। ਲੋਕ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ

ਤੈ ਵੇਰ C P I (ML) ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਉਪ-
ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਘੋਰ ਨਿਰਾਸ਼ ਹਨ।

2 ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬੈਲੇਡ ਆਫ ਨਾਗ-
ਯਮਾਂ ਨਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੜਕਾਊ ਤੇ
ਅਸਲੀਲ ਕੰਧ ਪੋਸਟਰ, ਜੋ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਨੇੜੇ
ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਦੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਚਰਚਾ
ਹੈ। 'ਪਲਸ ਮੰਚ' ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ
ਵਾਹਯਾਤ ਹਰਕਤ, ਜਿਸ ਵਿਰੁਧ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਉਠ
ਰਹੇ ਹਨ, ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਬਣਦਾ ਸੀ।
ਜਾਂ ਪਲਸ ਮੰਚ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਨਮਾ ਮਾਲਕਾਂ
ਵਿਰੁੱਧ ਤਾੜਨਾ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
90% ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਅਸਲੀਲਤਾ
ਅਪਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ
ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ
ਲੋੜ ਸੀ।

—ਬਲਬੀਰ ਮੁਕੇਰੀਆਂ

6. ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸੁਆਲ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ
ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਬਹਿਸ ਛੇੜਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ 9 ਨਵੰਬਰ
ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲੋਂ ਅੰਸ਼ਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ
ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਲੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ
ਅਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ। ਜਾਂ ਆਉਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਮੇਤ
ਅਲੱਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਦਰਸ਼ਨ
ਵਿਗਿਆਨ ਮਾਉਵਾਦ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦੇ
ਹੋਏ ਸਥਾਪਤ ਮਾਉਵਾਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਮੂਲ ਗਿਰੀ ਵਜੋਂ
ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਉਸਾਰਨ ਜਾ ਏਕਤਾ ਲਈ ਰਾਹ ਮੋਕਲਾ
ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਵਿਚ ਜੋ ਮਤਭੇਦ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂ ਰਖਕੇ ਵਾਦ
ਵਿਵਾਦਹਾਰੀ ਹਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਗੱਲ
ਤੋਰਦੇ ਹਨ।

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ
ਜਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ
ਲੱਗਿਆ ਏਕਤਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਮਿਥਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸਾਨੂੰ
ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜੋ ਜਥੇਬੰਦਕ ਰੂਪ
ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਾਰਜ
ਖੇਤਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ
ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ
ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮਸਲਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ
ਨਾਲ ਸਰਾਬਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਤਾਂ ਕੀ. ਇਹ ਏਕਤਾ ਸਾਰੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ
ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਪਰੋਣ ਲਈ ਕਰਨੀ
ਹੈ। ਜਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ
ਜਮਹੂਰੀ ਵਰਗ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਵਰਗ ਜਥੇ-
ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਖਦੇ ਮਸਲੇ
ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੋਰਚੇ ਉਸਾਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ
ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਕੇ ਸਾਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ
ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਾਂਗੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਹੜੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ
ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਘੋਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ
ਕਿਹੜੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਘੋਰੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ
ਨਿਰੋਲ ਜਮਹੂਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਜੋ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਰੋਧੀ
ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਤਕ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਆ
ਸਕਦੀਆਂ ਦਨ।

ਅਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਮੁਖ ਕਸਵੱਟੀ ਵਜੋਂ ਅੱਜ ਦੇ ਮਾਰਕਸ-
ਵਾਦ ਮਾਉਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਤੁਰਾਂਗੇ। ਜਿਸ
ਵਿਚ ਸਮਾਜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੁਟੇ ਜਾਂਦੇ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸੋਧ ਅਤੇ ਆਗੂ ਰਾਹ
ਨਵ-ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ
ਮੁਖ ਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਅਧਾਰ ਖੇਤਰ
ਉਸਾਰਨਾ ਮੁਖ ਪੱਤੜੇ। ਪੂਲਾ ਰੈਡੀਗਰੂਪ ਵਲੋਂ ਜੋ ਚੋਣਾਂ
ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਜੋ ਉਹ ਏਕਤਾ
ਲਈ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਘੋਰੇ ਵਿਚ ਆ
ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਮਾਉ-
ਵਾਦ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਕੇ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ
ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਪਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਹ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਅਪ-
ਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ I.P.F. ਵਰਗੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ
“ਜੈਕਾਰਾ” ਵਾਲੇ ਮਾਉਵਾਦ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਦੇ
ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਨਿਰਣੇ
ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

ਡੀਸਰੇ ਨਿਰੋਲ ਜਮਹੂਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਜੋ ਇਨਕਲਾਬੀ
ਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਜੋ ਇਸ ਢਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ
ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਏਕਤਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਮਹੂਰੀ ਫਰੰਟ
ਉਸਾਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਪ੍ਰੰਤਕ ਸਮਝ ਨੂੰ ਧਿਆਨ
ਗੋਚਰਾ ਰਖਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਵਾਲੇ-ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ-ਨੂੰ-
ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ-ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਵਧੇਰੇ
ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ " ਨੀਚ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ " : ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਸਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕਲਤ ਕੀਤੀ ਪੁਸਤਕ 'ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਨੀਚ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ' ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਧਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜੋ ਇਕ ਮਾਨਸਿਕ ਰੰਗ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕਿਥੇ ਹਨ, ਕਿਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਕਲਚਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵੰਡ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਛੂਆ-ਛਾਤ, ਛਲ-ਕਪਟ ਆਦਿ ਦਾ ਟਿੱਕਿਆਨੂਸੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮਾਰਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹੀ ਅਣ-ਮਨੁੱਖ ਵਤੀਰੇ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਵੀਦਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਰਚੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਜੋ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰੂਪ 'ਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਠਿਆ ਇਕ ਤੂਫਾਨ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਕਾਰ ਅਤੇ ਧਿਰਕਾਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਵਾਲ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਵੀਦਾਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਜਾਤ ਪਾਤੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਭੰਡਦਿਆਂ ਇਕ

ਅਜਿਹੇ ਰਾਜ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਖੜੋਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ। ਪਰੰਤੂ ਸਿਖ-ਲਹਿਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੜਾ ਤੇ ਆ ਕੇ ਲੱਗ-ਪੱਗ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤਾਕਤ ਗੁਆ ਬੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਹੀ ਥੱਲੇ ਲੱਗ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਹੋ ਗਈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦੋ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਡਾ: ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਵਾਦ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦ, ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਛੂਆ-ਛਾਤ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕਨੂੰਨੀ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ-ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਵਾਦ ਦੇ ਜਾਤ ਪਾਤੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੈਰ ਕਨੂੰਨੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਮਾਣ ਸਕਣ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਪਖੋਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਪਖੋਂ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਬੁੱਧੀ-ਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਹਰ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ।

—ਸ਼ੇਖਾ ਸਿੰਘ ਭਾਗਸਰ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਾਡਾ ਹੈ (ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਾਰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ)

ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪੁਚਾਣ ਲਈ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਾਰਚ ਮਿਤੀ 8 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਰੰਜੀਤ ਬਾਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਇਹਦਾ ਇਕ ਪੜਾਅ 22 ਮਾਰਚ ਖਟਕੜਰਲਾਂ ਆ ਕੇ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 23 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ ਇਹ ਮਾਰਚ ਚੋਣਵੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 8 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦਾ ਦਿਨ ਉਹ ਦਿਨ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਬਿਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁਟਿਆ ਸੀ। 7 ਮਾਰਚ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਇਸ ਮਾਰਚ ਜਾਂ ਕਾਫਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਰੰਜੀਤ ਬਾਗ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਫੋਰਵੀਲਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਰੰਜੀਤ ਬਾਗ ਪੁੱਜੇ। ਫੋਰਵੀਲਰ ਦੇ ਅਗੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਵਡੀ ਫੋਟੋ ਸੀ। ਚਾਰ ਵਡੇ ਝੰਡੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕਾਮਰੇਡ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਪੱਡਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਪ ਤੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨਿਰਭੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਸ਼ਨਵੀ ਕੁਮਾਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਖੱਟਕੜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਉਥੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰੰਜੀਤ ਬਾਗ ਦੇ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਵਾਲੇ ਬਸ ਆੱਡੋ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਤਕ ਨਾਅਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਾਫਲਾ ਆਬਨ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬੇਜਮੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਹੈਂਕੜ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਮਯਾਬ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ। 8 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 22 ਮਾਰਚ ਤਕ ਇਸ ਕਾਫਲੇ ਦਾ ਇਕ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਰਾਤ ਟਿਕਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਥੇ ਰਾਤ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਇਕ ਵਡਾ

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਬੁਲਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਦਸਦੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ। ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਫਲਾ ਫੇਰ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਵਲ ਚਲ ਪੈਂਦਾ। ਇਕ ਫੋਰਵੀਲਰ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸੁਪੀਕਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਕ ਜੀਪ, ਇਕ ਜੰਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਟਰੈਕਟਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ 70 ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕ ਸਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਕਾਫਲੇ ਦਾ ਪੱਕਾ ਭਾਗ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਕਾਫਲਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਖਲੋਂਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਕਾਫਲੇ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸੁਪੀਕਰ ਤੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਨਾਅਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

- ੦ ਲਾਲ ਝੰਡੇ ਦੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼, ਸ਼ੌਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ
- ੦ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਲੜਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ ਬਣਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ
- ੦ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜ ਨਾ ਮਾਲਿਸਤਾਨ, ਰਾਜ ਕਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਸਾਨ
- ੦ ਫਿਰਕੂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਮੁਰਦਾਬਾਦ, ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਮੁਰਦਾਬਾਦ
- ੦ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦਾ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਲ ਕਰੋ-ਹੱਲ ਕਰੋ
- ੦ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ, ਲੋਕ ਏਕਤਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ, ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ
- ੦ 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸਲਾਮ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸਲਾਮ

ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਇਕ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਖਲੋਕੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ, ਇਕ ਗੀਤ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਫੇਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਸਟੇਂਡ ਦਸ਼ੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਖਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਮੁੱਖ ਦੱਸੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਲਝਣ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੀ ਸੁਖਤ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੂਟੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ, ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਬੇਦੋਸ਼ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਾਧਾਰਨ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਫਿਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨ ਬੂਟੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਰਾ ਮਾਰ ਫਿਰਕੂ ਸ਼ਿਅਸਤ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਸੇ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਹਰ ਦਿਨ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਰੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਛੇ ਤੋਂ ਸੱਤ ਨੁਕਰ ਨਾਟਕ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਪੰਜ ਤੋਂ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਤਕ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਿਰੀ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬੰਦੂਤ ਹੀ ਸਫਲ ਮਾਰਚ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਝਲਕੀਆਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂਣੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

੦ 8 ਮਾਰਚ-ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਥੀ ਦਰਸ਼ਨ ਬਟਕੜ ਨੇ ਹਰ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਇਹਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜੋ ਫਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸ਼ੁੱਠ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

੦ 10 ਮਾਰਚ-ਕਾਫਲਾ ਅੱਜ ਰੋਤਾਂ ਪਿੰਡ ਪੁਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਸ ਗੁਰਮ ਜੱਸੀ ਨਾਲ ਕਾਫਲੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਕਾ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੂਤੰਤਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੌੜ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੀ ਸ਼ੌੜ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਹ ਪਿੰਡ ਇਨਕਲਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੀ। ਜਿਸ ਸੁਹਿਰਦ ਸਾਥੀ ਨੇ ਜੇਕਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੁੱਟਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘੇ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਥੀ ਰਮੇਸ਼ ਠਾਣਾ ਲਈ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਜਿਥੋਂ ਕਾਫਲਾ ਲੰਘਿਆ, ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਗੱਲ ਸੀ।

੦ 11 ਮਾਰਚ-ਕਲਿਆਨਪੁਰ ਧਾਰੀਵਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਕਾਫਲੇ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਥੀ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬੇਸਮੀਨੇ ਡਾਹਿਲਾ ਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਹੁਣ ਧਾਰੀਵਾਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਦੇ ਉਹ ਅਸਲ ਨੁਮਾਇਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਤੀ ਕਾਫਲਾ ਠਹਿਰਿਆ। ਇਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਇਕ ਧਾਰਨੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਸਲ ਰੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਦੋਂ ਚੰਨ-ਤੱਕ ਪੁੱਜੇ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਚੰਨ-ਤੱਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਲਈ ਪੱਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਨਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਗਵਾਉਣ

ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਹੈ।

1012 ਮਾਰਚ-ਧਾਰੀਵਾਲ ਮਿਲ ਵਿਚ 12 ਤੋਂ 12-30 ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਾਫ਼ਲੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਮਿਲ ਦੇ ਸ਼ਾਹਰ ਅਸੀਂ ਰੈਲੀ ਲਈ ਪੁੱਜ ਗਏ ਹਾਂ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਅਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਿੱਲ ਦਾ ਹੁਟਰ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਵਰਕਰ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਡਾਂਬੇ ਲੈਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਹਨ, ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦੇ ਕਾਰਜ 5 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾਮੇ ਉਹ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰੈਲੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਕਾਮਰੇਡ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਖਟਕੜ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਚਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਜੋ ਫੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰਕੂ ਸਿਆਸਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਲੋਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਮਿੱਲ ਦੀ ਹੁਟਰ ਵੱਜ ਗਿਆ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉੱਠਣ ਦਾ। ਉਹ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਕਾਫ਼ਲੇ ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਮਿੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

14 ਮਾਰਚ-ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ, ਕਲਾਨੰਦ ਦੇ ਬੰਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਕਾਫ਼ਲਾ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫੈਰਵੀਲਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੈਲੀ ਖੁੱਤਮ ਹੋਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੁਜ਼ੁਰਗ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਬੜੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹਾਲੇ ਮੁੱਕੀ ਨਹੀਂ, ਰੱਬ ਬੁਹਾਨੂੰ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਵੇ।

19 ਮਾਰਚ-ਵੱਡੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ਲਾ ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬੱਗਾ ਕਲਾਂ ਪੁੱਜਿਆ ਹੈ, ਚਿੱਕੜ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਫ਼ਲਾ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਲੱਲ ਸੁਲਾਮੇ-ਸਾਥੀ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਅਧੂਰਾ, ਲਾ ਕੇ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਕਰਾਰੀ ਪੂਰਾ ਲੋਕ ਘੋਲ ਨਾ ਬੈਠਣਗੇ, ਘੁਰ ਘੁਰ ਮਾਨ ਜੰਮਣ ਗੇ। ਕਾਫ਼ਲਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

20 ਮਾਰਚ-ਸਰਾਂਏ ਅੰਮਾਨਤ ਖਾਨ ਰੈਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾ. ਸਰਬਜੀਤ, ਕਾ. ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਗੋਦ ਦੇ ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰੱਖਿਆ ਪੱਟੀ ਸ਼ਾਇਦੀ ਜਾਏ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨਜਾਣ ਹਨ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੈਲੀ ਉਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ।

22 ਮਾਰਚ-ਕਾਫ਼ਲਾ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਗਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਟਰੱਕ, ਫੈਰਵੀਲਰ, ਟਰੈਕਟਰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਥੀ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਸਨ, ਇਹ ਜਗਾਓਂ ਤੋਂ ਆਏ, ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਆਏ, ਤਲਵਾੜਾ ਤੋਂ ਆਏ, ਦੇਸੂਰੇ ਤੋਂ ਆਏ, ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਆਏ, ਗੁਰਦਿੱਲਾ ਤੋਂ ਆਏ। 12 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਖਟਕੜਕਲਾਂ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਚੀਜ਼ਰਵ ਪੁਲਸ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਰੈਲੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਰੈਲੀ ਉਥੇ ਹੋਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਕੂਰਟੀ ਲਈ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਫ਼ਲਾ ਖਟਕੜਕਲਾਂ ਬਗੈਰ ਰੁਕੇ ਕਾਹਮਾ ਪਿੰਡ ਰੁਕਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਰਾਤ ਦਾ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਕਾਹਮੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਵੱਲ ਚੱਲਦਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਸਮਾਚਕ ਤੋਂ 500 ਗਜ਼ ਉਰੇ ਪੁਲਸ ਸੰਗੀਨਾਂ ਲੈਕੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 3 ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਸੜਕ ਤੇ ਬਰਨਾ ਲਾਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਅਰੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ 'ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਾਡਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਹੈ' ਅਸੀਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹਾਂ, ਵਾਰਸ ਹਾਂ, ਵਾਇਰਲੈਸ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਲੂਸ ਦੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਝੁਕਦੇ ਹਨ। ਕਾਫ਼ਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਸਮਾਰਕ ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਘੰਟਾ ਉਥੇ ਰੈਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੀਤ ਬੋਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਾਜ਼ਰੀ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ ਆਪਣੀ ਜੋਸ਼ੀਲੀ, ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੰਡ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਕਰਦਾ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਪਰ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਬੋਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਅਸਲੀ ਵਾਰਿਸ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਾਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ।